

**ВПЛИВ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ
НА КРИМІНОГЕННУ СИТУАЦІЮ В ОДЕСІ
(ЛИПЕНЬ 1914 – ЛЮТИЙ 1917 рр.)**

У статті досліджуються особливості криміногенної ситуації в Одесі в період Першої світової війни. Проаналізовано збільшення правопорушень з боку дітей, вплив благодійної діяльності, мобілізації, загострення продовольчого становища та антиалкогольної кампанії на злочинність.

Ключові слова: Одеса, злочинність, Перша світова війна, мобілізація, антиалкогольна компанія.

В художній літературі Одеса традиційно зображується як кримінальне місто. Цей міф сформувався завдяки творчості низки письменників, в першу чергу, І. Бабеля та його "Одеських оповідань". Тому цілком закономірно, що злочинність в Одесі стала темою для багатьох популярних праць, в тому числі серії книг під назвою "Бандитская Одесса" [1; 2; 3; 4]. Привертають увагу дослідників відомі злочинці з гучними іменами: Мішка Японець [5], Григорій Котовський [6], Сонька Золота Ручка тощо [7]. Однак окремі сюжети з історії одеської злочинності залишаються малодослідженими. Так, проблема впливу Першої світової війни на злочинність в Одесі фрагментарно досліджується у небагатьох працях одеських істориків [8; 9]. Більш детально розглядає дану проблему російський історик І. Герасімов, але в основному він концентрує свою увагу на міжетнічних проблемах злочинності та єврейському факторі у криміногенній ситуації в місті [10; 11].

Таким чином, проблема впливу Першої світової війни на криміногенну ситуацію в Одесі потребує дослідження наступних питань: поява нових видів правопорушень внаслідок мобілізації та благодійної діяльності, збільшення дитячої злочинності в місті та їх причини, вплив антиалкогольної кампанії, біженства та подорожчання продуктів першої необхідності на беззаконня в Одесі.

В літературі можна зустріти тезу про специфічну криміногенну ситуацію в Одесі [12, с. 215]. Дійсно, успішний розвиток молодого міста, активна морська торгівля, концентрація капіталу приваблювали авантюристів та злочинців. Однак, навряд чи можна було назвати Одесу кримінальною столицею Російської імперії: за показниками злочинності вона поступала таким містам, як Баку, Казань, Нижній Новгород. В той же час Одесу

виділяла динаміка збільшення правопорушень на початку століття. З 1901 по 1905 рік кількість заведених кримінальних справ у місті виросла на 49%. А число справ про тілесні пошкодження з 1885 по 1907 роки збільшилося у 4-5 разів. І. Герасімов вважає, що це певною мірою відповідало незвичайній соціальній динаміці міста та було пов'язано з комплексним соціальним стресом, викликаним житловою кризою та проблемою зайнятості населення. Однак рівень злочинності в Одесі в цей період не перевищував середньоросійських показників [11, с. 213].

Слід відзначити, що збільшення кількості злочинів наприкінці XIX – на початку XX століть було притаманно в цілому Російській імперії. В епоху царювання Миколи II показники зафіксованих в країні правопорушень збільшилися на 55 % у порівнянні з періодом, коли імперією керував Олександр III, а найбільший рівень злочинності був зафіксований у 1913 році напередодні Першої світової війни. Російський історик Б. Миронов вважає, що чим жорсткішим був імператор, тим менше здійснювалося злочинів. З іншого боку, внаслідок застосування дактилоскопії, фотографії, інших нововведень, появи й розвитку криміналістики та вдосконаленню системи розшуку збільшилися показники розкриття злочинів з 40 % у 1860-их роках до 66 % у 1913 році. Щодо періоду Першої світової війни, то протягом 1914-1916 років злочинність в цілому по країні знизилася на 28-29 %, хоча з 1916 року і простежуються тенденції до її збільшення [13, с. 84]. У зв'язку з тим, що закон став більш суворішим під час війни, ці зміни можна спостерігати і в Одесі. Одеський красзнавець В. Файтельберг-Бланк відзначав, що з 1914 по 1916 рік в Одесі зменшилася кількість вбивств (окрім побутових) та крупних крадіжок [4, с. 351].

Незважаючи на посилені заходи безпеки, війна створювала сприятливі умови для шахраїв та аферистів. Прикриваючись благими намірами, вони заробляли на довірливих одеситах, які вважали, що допомагають біженцям, пораненим солдатам або сім'ям військових.

Крадії та аферисти часто видавали себе за військових. Це було цілком зрозуміло, адже з початком війни ставлення населення до захисників вітчизни стало вкрай доброзичливим. В липні 1914 року шахрай, одягнений у форму прапорщика, заявив, що його відрядили до Одеси та привласнив декілька друкарських машинок [14; 15]. На початку січня 1915 року був заарештований Ісак Кофман, який проживав відразу в декількох місцях. За квартиру він ніде не платив, а також заявляв, що постраждав від війни. Аферист використовував фальшиві документи та військові нагороди [16]. Траплялися випадки, коли до родин військових зверталися шахраї, які розповідали, що вони служили разом з їх сином, чоловіком або братом і пропонували передати гроші або якісь речі [17].

Жінки, в свою чергу, для здійснення злочинів використовували форму сестер милосердя [17, 18]. 29 жовтня 1914 року в газеті "Одесский листок" була надрукована інформація про те, що якісь жінки з пов'язками Червоного хреста на руці збирають гроші від імені Дамського комітету та зокрема його голови Л.С. Сосновської. При цьому відзначалося, що комітет жодних повноважень на таку акцію не давав, а закликав звертатися до місцевої влади у випадку зустрічі з такими людьми [19].

Враховуючи те, що під час війни в Одесі перебувала значна частина людей з окупованих або прифронтових територій, крадії прикидалися біженцями для того, щоб увійти в довіру до заможних людей. Так, під виглядом біженки з Варшави за допомогою фальшивих документів одна молода жінка влаштувалася на роботу до родини та пограбувала її на 575 рублів [20].

Окрім того, що злодії видавали себе за біженців, вони часто самі їх обкрадали. Для цього шахраї видавали себе за членів комітету допомоги біженцям та пропонували надати допомогу постраждалим, влаштувати на роботу тощо [21; 22].

Доволі часто зустрічаються в одеській пресі повідомлення про викрадення пожертвувань. Так, 3 листопада 1914 року була знайдена відкритою каса для пожертвувань Новоросійського воїнського благодійного товариства [23]. 16 квітня 1915 року одна з одеських газет повідомляла про крадіжку благодійних внесків, які зберігалися у синагозі [24].

І. Герасімов, проаналізувавши документи 385 фонду "Одеське жандармське управління", дійшов висновку, що протягом Першої світової війни в Одесі широке розповсюдження набули шантажні листи. При цьому на відміну від періоду першої російської революції, злочинці не прикривалися революційними фразами, а відверто вимагали гроші для власного збагачення. Підписували листи іменами банд "чорна маска", "чорна рука" тощо. Вимоги злочинців були самими різними: хтось вимагав скромні 25 рублів, а комусь необхідно було аж 15 000. І. Герасімов пов'язував таку хвилю здирства з тим, що підсилені заходи безпеки у стратегічному портовому місті вкрай утруднили проведення традиційних пограбувань та нападів [10, с. 501 – 505].

Однак незважаючи на зменшення кількості пограбувань, інформація про них часто з'являлася на сторінках одеських газет. Очевидно, що це було викликано бажанням редакторів подати найбільш сенсаційний та яскравий матеріал, який би зацікавив читача.

На початку січня 1916 року в місті відбулося декілька гучних пограбувань, які привернули увагу громадськості. Спочатку 2 січня була здійсне-

на невдала спроба розбійного нападу на купця В. Блумберга, якому вдалося покликати на допомогу та зірвати плани грабіжників [25]. Через п'ять днів злочинці пограбували торговця вівсом та сіном Іконнікова [26], а 13 січня здійснили напад на квартиру лікаря Л. Бродовського. При цьому новина про останній випадок швидко поширилася в найближчих районах, а навколо місця злочину зібралася значна кількість людей [27].

Ці пограбування (або скоріше інформація про них в місцевій пресі) спричинили панічні настрої серед населення міста. Було зафіксовано декілька викликів поліції при фіктивних пограбуваннях, коли будь-який крик чи сварку сприймали як справжній злочин. 16 січня в газеті "Маленький одесский листок" була надрукована стаття "Налетомания". В ній зокрема відзначалося: "Достаточно было, чтобы в городе совершилось 2-3 нападения грабителей, как многие обыватели заразились налетоманией. Наиболее экспансивные готовы кричать караул при виде старьевщика и поднимать руки вверх по требованию бакалейщика" [28].

Ще одним негативним наслідком Першої світової війни стало поширення дитячої злочинності у багатьох країнах, які брали у ній участь, в тому числі і в Російській імперії. Це було викликано декількома факторами: погіршенням соціально-економічного становища та дефіцитом батьківського виховання і ростом безпритульності, в першу чергу внаслідок мобілізації та біженства. Альфред Мейєр відзначає, що в Російській імперії під час війни матері вимушені були працювати, тому дітей віддавали у навчання до майстрів, від яких вони часто втікали, або взагалі залишалися без відповідного догляду. У результаті діти залишалися на вулиці та ставали грабіжниками, крадіями або сутенерами [29, р. 216].

Зростання дитячої злочинності під час війни було характерне і для Одеси. На початку 1916 року в місцевій газеті вийшла стаття під назвою "Преступная Одесса в 1915 г. (Из бесед)". Зокрема в ній відзначалося, що протягом минулого року на дітей було заведено 2 000 справ, а кількість злочинів, скоєних малолітніми дітьми, збільшилася до 90 % [30]. За іншими даними, поданими суддею О.В. Нікуліним, через камеру у 1914 році пройшло 1315 справ та 1152 дитини, а у 1915-1393 та 1403 відповідно. Тобто малолітніх порушників закону стало більше на 21 %, в той час, як зростання заведених справ було досить незначним – всього 6 % [31]. Невідповідність між кількістю справ та затриманих дітей можна пояснити рецидивом, тобто скоєнням декількох злочинів однією особою, та груповими злочинами, коли по одній справі проходило декілька обвинувачених. В цілому досить складно встановити реальну кількість скоєних злочинів та проаналізувати їх зростання протягом війни, оскільки, як відзна-

чає Б. Міронов, число розслідувань лише приблизно відповідало кількості правопорушень, зафіксованих правоохоронними органами, та не зовсім точно відображало рівень злочинності. Це пояснюється тим, що, з одного боку, частина зафіксованих правопорушень у ході розслідування або за рішенням суду кваліфікувалися як такі, що не містять у собі складу злочину. А, з іншого боку, не всі правопорушення ставали відомими правоохоронним органам [32, с. 25].

Газета "Одесские новости" так характеризувала причини росту дитячої злочинності:

"Голод и холод, отсутствие надлежащей инициативы в деле оказания своевременной помощи, ужасная, все возрастающая дороговизна, прилив пришлых элементов из эвакуированных местностей – вот главные факторы, повлиявшие на увеличение в Одессе этого рода преступлений" [30].

Правознавець П. Люблінський відзначав, що під час війни суттєво збільшилася кількість злочинів проти власності. Протягом війни їх частка з 60-70 % виросла до 75-90 % [33, с. 42]. Значну частину правопорушень з боку дітей складали крадіжки і продаж заліза, цинку та інших металів. Так само, як і дорослі злочинці, діти використовували форму сестер милосердя. Часто вони крали у своїх сусідів дрова та вугілля, що було викликано складним фінансовим становищем родин [30].

Неоднозначний вплив на криміногенну ситуацію у місті мала антиалкогольна кампанія. З одного боку, як стверджує американська дослідниця П. Герліхі, рівень злочинності безпосередньо залежав від кількості споживання алкоголю на душу населення [34, р. 4]. Дійсно, це підтверджується свідченнями сучасників. Один з авторів популярного в Російській імперії журналу "Современник" Л. Клейнборт відмічав, що після заборони продажу спиртних напоїв в Російській імперії суттєво зменшилася кількість пожеж, випадків хуліганства, відвідин чоловіками публічних будинків тощо [35, с. 96-99]. В Одесі, за даними представників прокурорського нагляду та слідчих, у 1915 році більш ніж на 50 % зменшилися правопорушення, пов'язані із вживанням міцних напоїв: поранення у бійці, буйства, вбивства тощо. Особливо це торкалося окраїн міста [30]. Як відзначає одеська періодична преса, великі свята, такі як Різдво, Великдень та інші, проходили на відміну від довоєнних років без надмірного вживання горілки. Дільничні пристави відмічали відсутність буйств, п'яних бійок та інших порушень правопорядку [36; 37].

Однак, з іншого боку, заборона вільного продажу горілчаних виробів, вина та пива викликала нелегальне його виготовлення, розповсюдження та вживання. Зазвичай місця незаконного продажу алкогольних виробів

ставали притулком для злочинців, де збиралися крадії, повії, карткові гравці та інші маргінали. Одним з таких закладів був трактир "Золотий якір". 26 квітня 1915 року на нього була здійснена поліцейська облава, яка виявила, що багато відвідувачів замість чаю пили ханжу та денатурований спирт, а у одного з них була виявлена значна кількість порнографічної літератури та фотографій [38].

Слід відзначити, що в Одесі часто фіксувалися злочини проти статевої свободи. В першу чергу, це зґвалтування. При цьому об'єктом насильників ставали навіть малі діти віком від 4 років [39; 40; 41]. Дана проблема загострилася під час війни, коли мобілізація чоловіків та постійне збільшення цін на продукти першої необхідності змусило жінок влаштовуватися на роботу, а відповідно залишати дітей без догляду. С. Шелухин, який очолював одеське відділення російського товариства захисту жінок, писав: "В особенно тяжелом положении оказываются семьи с девочками, так как при условиях городской жизни мать не может оставить дома без присмотра дочь даже в возрасте 9-12 лет" [40].

Ще одним негативним наслідком війни стало збільшення повій у місті за рахунок біженців, дружин військових та їх дітей. Безперечно, що в Одесі – великому портовому місті і до війни процвітала проституція та торгівля живим товаром. Жінок продавали у борделі Османської імперії, Бразилії та інших країн, куди їх заманювали обіцянками надати добру роботу, оженитися, або просто викрадали [42, с. 44]. З одного боку, війна зупинила потік "білих рабинь" до Стамбулу, однак, з іншого, збільшила кількість повій в місцевих борделях (в той час вони називалися "будинки побачень" або "чайні будиночки"). Життя повій в борделях часто було нестерпним. Отримували вони від 30 до 40 рублів. Проте мали працювати з вечора до ранку, платити за одягу, прання, штрафи за запізнення, грубе поводження з клієнтами або хазяйкою тощо [43].

Жінки-біженці стали надійним джерелом для борделів. Часто вони втрачали зв'язки зі своєю ріднею, а дорожнеча та нестача коштів примушували їх займатися проституцією. Історія однієї біженки була опублікована на сторінках газети "Маленький одесский листок". Сімнадцятирічна М. Попова прибула до Одеси разом з іншими біженцями. Після того, як вона витратила усі свої гроші, молода дівчина почала шукати роботу, однак безрезультатно. Нові знайомі М. Попової завели її в трактир "Ювілей", де вона стала працювати повією [44]. Очевидно, що це був не єдиний випадок.

Одеське відділення російського товариства захисту жінок намагалося уберегти молодих дівчат від сутенерів та аферистів. Для цього члени товариства з початком війни розпочали чергування на вокзалах та пристанях [45].

Під час війни виріс рівень проституції серед малолітніх дітей та підлітків. Мобілізація та біженство суттєво збільшило кількість сиріт, які в основному і ставали проститутками. Суддя О.В. Нікулін відзначав, що за короткий період часу кількість дівчаток-повій (в тому числі і 10-11 років) збільшилася зі 120 до 150 [46]. Один з одеситів описав малолітніх проститутток, яких побачив взимку у приміщенні електричної станції на Грецькому ринку: "На лицах написано: разврат самый низкий и пьянство. Лица детские, на которые и страшно, и жалко смотреть..." [47].

Проститутки працювали не тільки в борделях, але пропонували свої послуги прямо на вулицях. При цьому вони чіплялися до чоловіків, незвертаючи увагу на сімейних жінок та малолітніх дітей навколо, а у випадку відмови, нецензурно лялися. Одеський поліцеймейстер у своєму наказі писав, що все це неподобство робиться на очах у городових, які, незважаючи на його розпорядження, ніяких дій щодо повій не застосовують [48]. Очевидно, що проститутки давали місцевим поліцейським хабарі за дозвіл працювати на вулиці.

Періодично органи охорони правопорядку робили облави на повій. Газета "Одесский листок" від 18 липня 1915 року повідомляла, що поліцейські Бульварної дільниці в результаті лише одного рейду затримали 25 повій, багато з яких були малолітніми. Ті дівчата, які мали венеричні захворювання, були відправлені до лікарні [49]. 12 липня 1916 року було заарештовано 20 повій, яких мали вислати з міста [50]. Однак, безумовно, що це були тимчасові заходи. Місце виселених проститутток швидко займали нові жінки.

Внаслідок мобілізації ще одним популярним видом злочину у місті стало виготовлення фальшивих документів, які надавали призовникам відстрочку від служби. Одна з одеських газет писала, що не проходить тижня без того, щоб не знайшлася якась таємна канцелярія по виробництву фальшивих документів [51].

Вже 2 вересня 1914 року товариш прокурора Одеси по першій дільниці доповідав начальству, що одеська міська поліція у ході розслідування викрила злочинну шайку, яка займалася виготовленням фальшивих паспортів. Займався фабрикацією документів міщанин Йосип Герш, якому допомагали його дружина та син [52, арк. 5].

В серпні 1915 року була затримана інша шайка, яка нараховувала більше десяти членів, в основному євреїв. При обшуку у злочинців було виявлено різноманітні печатки, паспорти, метричні свідоцтва та іншу документацію, яка свідчила про їх злочинну діяльність. Всього злочинцями було видано приблизно 300 фальшивих документів. При цьому їх клієнта-

ми були не тільки мешканці Одеси, але й Кишинева, Бердичева, Вінниці, Умані, Балти та інших міст [52, арк. 25 – 26 зв.]. У січні 1916 року начальник жандармського управління міста Одеси доповідав товаришу міністра внутрішніх справ про збільшення кількості організацій, які виготовляли фальшиві документи для уникнення воєнної повинності [53, арк. 48].

Ще одним засобом позбутися мобілізації було отримання спеціальної довідки від лікарів. При цьому коштував "білий білет" у 1915 році від 500 до 3 000 рублів. Також в роки війни набули розповсюдження відпускні посвідчення, за якими солдати та офіцери отримували гроші [4, с. 357 – 358].

Після введення у вересні 1916 року талонів на цукор, їх також стали підробляти. У листопаді 1916 року була заарештована шайка кількістю у декілька десятків чоловіків, яка виготовляла фальшиві картки [54]. А вже з 1 лютого 1917 р. внаслідок їх фабрикації картки на цукор мали бути змінені. Картки нового взірця планувалося друкувати літографським способом і захищати штампелями та підписами [55, с. 63].

Отже, Перша світова війна мала неоднозначний вплив на злочинність в Одесі. З одного боку, внаслідок введення військового стану зменшилася кількість тяжких злочинів, а, з іншого, війна створили сприятливі умови для появи нових видів правопорушень та різноманітних афер. Внаслідок перебування значної кількості біженців у місті, подорожчання продуктів харчування та мобілізації чоловіків на фронт суттєво виросла кількість злочинів, скоєних дітьми та підлітками, а також збільшилася кількість повій. Мобілізація викликала появу численних організацій, які займалися виготовленням фальшивих документів для військовозобов'язаних. Антиалкогольна кампанія, хоча і зменшила кількість таких злочинів, як хуліганство, порушення громадського порядку, бійки тощо, однак викликала незаконний продаж алкогольних напоїв та їх фальсифікацію. В цілому слід відзначити, що злочинний світ Одеси намагався пристосуватися до військових умов та використати їх на свою користь.

Dzhumyga E. Y.

THE IMPACT OF THE FIRST WORLD WAR ON THE CRIMINAL SITUATION IN ODESSA (JULY 1914 – FEBRUARY 1917)

The peculiarities of the criminal situation in Odesa (July 1914 – February 1917) are researched in the article. The increasing of juvenile delinquency, the impact of charity, mobilization and prohibition on the crime are analyzed.

Key words: *Odesa, delinquency, First World War, mobilization, prohibition.*

**ВЛИЯНИЕ ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ
НА КРИМИНОГЕННУЮ СИТУАЦИЮ В ОДЕССЕ
(ИЮЛЬ 1914 – ФЕВРАЛЬ 1917 ГГ.)**

В статье исследуются особенности криминогенной ситуации в Одессе в период Первой мировой войны. Проанализировано увеличение правонарушений со стороны детей, влияние благотворительной деятельности, мобилизации, обострения продовольственного положения и антиалкогольной кампании на преступность.

Ключевые слова: Одесса, преступность, Первая мировая война, мобилизация, антиалкогольная кампания.

Джерела та література

1. Найдис И. Одесса криминальная // Мигдаль. – 2006. – № 68. – С. 2-3.
2. Файтельберг-Бланк В. Р. Бандитская Одесса 8. Бандиты времен стагнации. – Одесса, 2007. – 640 с.
3. Файтельберг-Бланк В.Р., Геращенко Т.А., Денисенко Р.В. и др. Бандитская Одесса 9. Бандиты эпохи "демократии". Очерки. – Одесса, 2007. – 768 с.
4. Файтельберг-Бланк В.Р. Бандитская Одесса. "Двойное дно" Южной Пальмиры. – Одесса, 2009. – 640 с.
5. Шкляев И.Н. Мишка Япончик // Летопись Причерноморья. – 1999. – № 1. – С. 66-74.
6. Савченко В. Авантюристы времен гражданской войны. Историческое расследование. – Харьков, 2010. – 416 с.
7. Губарь О. Леди Винтер из Одессы "Рыбачка Соня как-то в мае" // Мигдаль. – 2006. – № 68. – С. 11-13.
8. Самойлов Ф.О. З історії Одеси кінця ХІХ – початку ХХ ст.: умови життя населення // Юго-Запад. Одессика. Историко-краеведческий научный альманах. – Одесса, 2007. – Вып. 3. – С. 57-70.
9. Файтельберг-Бланк В., Савченко В. Одесса в эпоху войн и революций 1914-1920. – Одесса, 2008. – 336 с.
10. Герасимов И. Еврейская преступность в Одессе начала ХХ века: от убийства к краже? Криминальная эволюция, политическая революция и социальная модернизация // Новая имперская история постсоветского пространства: Сборник статей (Библиотека журнала "Ab Imperio"). – Казань, 2004. – С. 501-544.
11. Герасимов И. "Мы убиваем только своих": преступность как маркер межэтнических границ в Одессе начала ХХ века (1907-1917) // Ab Imperio. – 2003. – № 1. – С. 209-260.
12. Долженков О.Ф., Цвілюк С.А. Правоохоронні органи Одеси у боротьбі зі злочинністю: історія та сучасність // Актуальні проблеми історико-правової науки. – 2009. – № 1. – С. 215-218.

13. Миронов Б.Н. *Социальная история России периода империи (XVIII – начало XX в.)*. – Т. 2. – СПб, 2003. – С. 583.
14. *Маленький одесский листок*. – 1915. – 9 июля.
15. *Маленький одесский листок*. – 1915. – 19 июля.
16. *Одесские новости*. – 1915. – 8 января.
17. *Маленький одесский листок*. – 1915. – 15 июля.
18. *Маленький одесский листок*. – 1915. – 21 октября.
19. *Одесский листок*. – 1914. – 29 октября.
20. *Маленький одесский листок*. – 1915. – 29 сентября.
21. *Маленький одесский листок*. – 1915. – 31 августа.
22. *Маленький одесский листок*. – 1915. – 24 декабря.
23. *Одесский листок*. – 1914. – 3 ноября.
24. *Одесский листок*. – 1915. – 16 апреля.
25. *Маленький одесский листок*. – 1916. – 6 января.
26. *Маленький одесский листок*. – 1916. – 7 января.
27. *Маленький одесский листок*. – 1916. – 14 января.
28. *Маленький одесский листок*. – 1916. – 16 января.
29. Alfred G. Meyer *The impact of World War I on Russian Women`s Lives // Russia`s Women: Accomodation, Resistance, Transformation / Ed. by B.E. Clements, V.A. Engel, Christine D. Worobec*. – Berkely, 1991. – P. 208-224.
30. *Одесские новости*. – 1916. – 5 января.
31. *Одесские новости*. – 1916. – 12 февраля.
32. Миронов Б.Н. *Преступность в России в XIX – начале XX века // Отечественная история*. – 1998. – № 1. – С. 24-42.
33. Люблинский П.И. *Борьба с преступностью в детском и юношеском возрасте (социально-правовые очерки)*. – Москва, 1923. – 302 с.
34. Herlihy P. *The Alcoholic Empire: Vodka & Politics in Late Imperial Russia*. – New York, 2002. – 272 p.
35. Клейнборг Л. *Можно ли отрезвить Россию? // Современный мир*. – 1915. – № 1. – С. 96-99.
36. *Одесский листок*. – 1915. – 4 января.
37. *Одесский листок*. – 1915. – 24 марта.
38. *Одесский листок*. – 1915. – 27 апреля.
39. *Маленький одесский листок*. – 1915. – 29 сентября.
40. *Одесский листок*. – 1915. – 18 июня.
41. *Маленький одесский листок*. – 1916. – 26 июля.
42. Самойлов Ф.О., Скрипник М.О., Ярещенко О.Т. *Одеса на зламі століть (кінець XIX-XX ст.)*. Історико-краєзнавчий нарис. – Одеса, 1998. – 232 с.
43. *Маленький одесский листок*. – 1915. – 19 августа.
44. *Маленький одесский листок*. – 1916. – 21 апреля.
45. *Одесский листок*. – 1915. – 20 июня.
46. *Маленький одесский листок*. – 1916. – 9 мая.
47. *Маленький одесский листок*. – 1916. – 15 декабря.

48. *Одесские новости*. – 1916. – 24 января.
49. *Одесский листок*. – 1915. – 18 июля.
50. *Маленький одесский листок*. – 1916. – 13 июля.
51. *Маленький одесский листок*. – 1916. – 29 августа.
52. *Державний архів Одеської області*. – Ф. 634. – Оп. 1. – Спр. 994.
53. *Центральний державний історичний архів України у місті Києві*. – Ф. 385. – Оп. 2. – Спр. 139.
54. *Маленький одесский листок*. – 1916. – 11 ноября.
55. Вільшанська О. *Повсякденне життя населення України під час Першої світової війни // Український історичний журнал*. – 2004. – № 4. – С. 56-70.

Дьомін О.Б. Черкасов О.А.

УДК 94(477.74):351.74(=135.1)"1941-1942"

ОДЕСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ ВУЗОЛ В ПЕРІОД СТАНОВЛЕННЯ РУМУНСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

Стаття розкриває спроби румунської влади налагодити роботу Одеського транспортного вузлу в період становлення окупаційного режиму на півдні України в роки Великої Вітчизняної війни.

Ключові слова: Трансністрія, Одеський транспортний вузол, залізничні дороги, Одеський порт, аеропорт "Татарка", міжміське автомобільне сполучення.

Напередодні розв'язання війни з Радянським Союзом у червні 1941 р., в планах керівництва фашистської Німеччини та її союзника Румунії захопленню Одеси як найбільшого економічного, наукового і культурного центру півдня України відводилося значне місце. На той час тут налічувалось 442 промислових підприємства союзного і республіканського значення, 16 вищих навчальних закладів, 30 технікумів і середніх спеціальних училищ, а також 6 театрів, десятки бібліотек, музеїв та санаторіїв. Велику роль місто грало і як значний регіональний транспортний вузол, що складався із підрозділів Одеської залізниці, найбільшого на той час на Чорному морі порта, який був основною базою для суден Чорноморського морського пароплавства, і структури Аерофлоту, представленої, насамперед, аеропортом "Застава II".

На додаток до цього, велика військово-морська база, кораблі якої контролювали всю північно-східну частину Чорного моря, робила Одесу бажаною для загарбників метою. Це б могло забезпечити їм певний політичний тиск на Туреччину, а головне, подальше швидке просування військ до Донбасу, Криму та Кавказу. Не менш значимі для Бухареста були і політичні мотиви захоплення Одеси, які стали питанням національного